

Kitaabka Daanyeel - Boqol iyo Siddeetan

Isgoyska Nebinimo ee Rooma, Makaabiyiinta, iyo Waqtiyada Casriga ah: Daraasad ku Saabsan Riyooyinkii Daanyeel

Jeff Pippenger
2024-04-10

Uuriyaah Smith wuxuu qoray, “Rooma waxay xidhiidh la yeelatay dadka Ilaah, Yuhuudda, iyada oo loo marayo isbahaysi, 162 BC.” Taariikhyahannada casriga ah badankoodu waxay taariikhda ku calaamadiyaan 161 BC, Smithna laba jeer ayuu tixraacaa 161 BC, isla buuggaas gudihiisa. Qiyaastaydu waa in tixraacan 162 BC uu yahay qalad daabacaadeed.

“Aayadaha 23 iyo 24 ayaa ina soo dejinaya dhinacan axdigii dhex maray Yuhuudda iyo Roomaanka, 161 C.H., ilaa wakhtigii Rooma ay heshay xukun caalami ah.” Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 273.

Aayadaha kow iyo tobnaad iyo laba iyo tobnaad waxay tilmaamayaan guushii iyo wixii ka dambeeyey Dagaalkii Raphia, kaas oo dhacay 217 BC, oo dhex maray Boqortooyadii Seleucid, oo uu hoggaaminayey Antiochus III the Great, iyo Boqortooyadii Masar ee Ptolemaic, oo uu hoggaaminayey Boqor Ptolemy IV Philopator.

Dagaalkii Panium, oo dhacay toddoba iyo toban sannadood dabadood sanadkii 200 BC, mar kale wuxuu dhex maray boqortooyadii Seleucid iyo boqortooyadii Ptolemaic.

Kacdoonkii Makkabiya, waxay bilaabatay 167 BC, waxayna ahayd kacdoonkii Yuhuudda ee ka dhan ahaa isku-daygii Boqortooyada Seleucid-ku ay ku cabburinaysay dhaqammada diimeed ee Yuhuudda kuna soo rogeysay dhaqanka Giriigga.

Dib-u-hurinta mar labaad ee Macbudkii Labaad ee Yerusaaalem, taas oo calaamad u ah dhacdada taariikhiga ah ee loo dabaaldego intii lagu jiray Xannuukah, waxay dhacday sannadkii 164 BC, saddex sano ka hor “axdiga” ku xusan aayadda labaan iyo saddexaad. Dhacdadan waxay ka dambeysay gulufkii milatari ee guuleystay ee Makkabiyiintu ku qaadeen ciidammadii Boqortooyadii Seleucid, oo uu hoggaaminayay Antiokhos IV Epifaaneskii sumcad-xumaa, kaas oo nijaaseeyay Macbudka oo mamnuucay dhaqammadii diineed ee Yuhuudda. Antiokhos IV Epifaanes wuxuu dhintay wax yar ka dib guushii lagu xusuusto Xannuukah, taasina waxay calaamad u tahay hoos-u-dhaca awoodda Suuriya laga bilaabo bartaas taariikhda iyo wixii ka dambeeyay.

Sanadkii 200 BC, (kaas oo ahaa sidoo kale wakhtigii Dagaalkii Panium), Rooma ayaa, markii ugu horraysay, isku dhex gelisay taariikhda waxsii sheegidda ee Daanyeel cutubka kow iyo tobnaad. Halkaas waxaa ku jira astaanta dejisa aragtida. Saamaynteeda ula kac ah ee taariikhdaas waxay aqoonsanaysaa shaqada Yesebeel, oo ah astaan kaniisad xargaha ka jiidata daaha gadaashiisa. Yesebeel waxay joogtay Samaariya markii ninkeedii Axaab uu daawanayay nebiyadeedii oo Eliiyaah dilayo. Herodiyaas ma ay joogin xafladdii dhalashada Herodos, meeshaas oo gabadheeda

Salome ay ku sasabtay Herodos. Taariikhda Maraykanka gudaheeda, baabtiisnimada, oo lagu matalay dhilladii Turos, waa la illoobaa, ilaa dhammaadka toddobaatanka sannadood ee astaanta ah. Markaas ayay bilowdaa inay boqorrada dhulka ugu heesto heesaheeda khiyaanada ah. Sannadka 200 BC wuxuu tusaale u yahay goorta ay si cad ugu bilowdo inay boqorrada ugu heesto maalmaha ugu dambeeya, wax yar ka hor sharciga Axadda ee dhowaan imanaya, sida lagu matalay aayadda lix iyo tobnaad.

Ka hor “isbahaysigii” Yuhuudda ee 161 BC ilaa 158 BC, Maccabees-ku waxay mar kale quduus ka dhigeen macbudka, sida uu u xusuusiyo Hanukkah sannadkii 164 BC. Dabadeed saddex sano ka dib, iyadoo weli ku jira halgan socda oo ay kula jiraan Suuriyaanka, Yuhuuddii Maccabean-ku waxay taageero uga raadsadeen Rooma. “Isbahaysigii” markaas la sameeyey ee lala galay Rooma wuxuu noqdaa imtixaan nebiyadeed oo u ah ardayda maalmaha ugu dambeeya ee Ilaah ee waxsii sheegista.

Taariikhdu waxay 161 BC u aqoonsataa xilligii “heshiisku” dhacay, hase yeeshee hormuudayaashu waxay taariikhdaas u aqoonsadaan 158 BC. Miller ma saxnaa, mise taariikhyahannada casriga ahi baa sax ah? Miller wuxuu ku daray lix boqol iyo lixdan iyo lix sannadood (666) sannadka 158 BC, wuxuuna gaadhay sannadka 508, markaas oo “kan joogtada ah” la qaaday. Si kasta oo aad u baadho, aad bay u adkaan doontaa—haddii aanay dhab ahaanba suurtagal noqonayn—in la helo caddayn taariikheed oo taageerta 158 BC inuu ahaa heshiiskii u dhexeeyey Yuhuudda iyo Roomaanka.

Aayadda lix iyo tobnaad waa sharciga Axadda, laakiin taas ka hor Rooma waxay soo gashaa taariikhda si ay u xaqiijiso riyada sannadka 200 BC. Kacdoonkii Makkabiyaanta wuxuu ka bilaabmay Modein sannadkii 167 BC, ugu dambayntiina waxay mar kale quduus ka dhigeen macbudkii sannadkii 164 BC. Dabadeedna, laga bilaabo 161 BC ilaa 158 BC, Yuhuuddu waxay axdi la galeen quwadda Roomaanka. 161 BC ilaa 158 BC waxay ka dhigan tahay wakhti loo baahnaa in lagu dhiso “heshiiska.” Fahamkanu wuxuu aqoonsanayaa “heshiiska” si waafaqsan markhaatiga taariikhyahannada, iyo sidoo kale shaxdii lagu hagay gacanta Rabbiga oo aan la beddeli karin.

Taariikhyahannadu waxay inoo sheegaan in habraaca gorgortanka axdiyada dhex mari jiray quruumihii hore sida Yahuudah iyo Rooma qarnigii labaad ee Ciise ka hor, uu kala duwanaan jiray iyadoo ku xiran duruufaha gaarka ah, hab-maamuuska diblomaasiyadeed, iyo isu-dheellitirka awoodda ee ku lug lahaa. Sida caadiga ah, habraacu wuxuu ku bilaabmi jiray in hal dhinac muujiyo rabitaankiisa ah in uu la dhiso dhinaca kale axdi ama isbahaysi. Marka laga hadlayo Yahuudah iyo Rooma, Yahuudah ayaa bilaabay xiriirka ay la sameysay Rooma si ay u soo jeediso isbahaysi rasmi ah.

Waxaa la adeegsan lahaa marinnada diblomaasiyadeed si loo gudbiyo soo-jeedinta loona bilaabo wadaxaajoodyada. Tani waxay qasab ka dhignayd in safiirro ama ergooyin loo diro Rooma si ay ula kulmaan hoggaamiyayaasheeda ama wakiilladeeda. Marka wadaxaajoodyadu billowdaan, labada dhinacba waxay ka wada hadli lahaayeen qodobbada heshiiska la soo jeediyey. Tani waxay ka koobnaan kartay kulammo taxane ah, is-weydaarsi farriimo diblomaasiyadeed ah, iyo suuragal

ahaan ka-qaybgalka dhexdhexaadiyayaal ama garnaqayaal si loo fududeeyo wada-hadallada. Inta lagu jiro wadaxaajoodyada, dhinac kastaa wuxuu tixgelin lahaa qodobbada uu kan kale soo jeediyey, waxaana dhici kartay inuu soo bandhigo soo-jeedinno lid ku ah ama uu dalbado wax-ka-beddel lagu sameeyo qodobbada qaarkood. Hannaankani wuxuu ku jiri karay ka-fiirsasho taxaddar leh, la-talin lala yeesho la-taliyeyaal, iyo qiimayn lagu sameeyo faa'iidooyinka suuragalka ah iyo qasaaroyinka heshiiska la soo jeediyey.

Haddii labada dhinac ay ku heshiiyaan qodobada heshiiska, waxaa la diyaarin lahaa dukumenti rasmi ah oo qeexaya qodobada iyo shuruudaha ay labada dhinacba ku heshiiyeen. Kadibna heshiiskaas waa in ay ansixiyaan hay'adaha awoodda u leh ee qaran kasta. Marka laga hadlayo Rooma, tani waxay ka mid noqon kartay oggolaanshaha Golaha Odayaasha ama hay'ado kale oo maamul. Sidoo kale, Yahuudah gudaheeda, heshiiskaasi waxay u badan tahay inuu u baahnaan lahaa oggolaanshaha hoggaankeeda ama golaha maamulka. Marka la ansixiyo, heshiiska waa la dhaqan gelin lahaa, waxaana labada dhinac laga filan lahaa inay ku dhaqmaan qodobadiisa. Tani waxay ka koobnaan kartay qaabab kala duwan oo iskaashi ah, heshiisyo difaac oo wadajir ah, xiriirro ganacsi, ama noocyo kale oo wada-shaqayn diblomaasiyadeed ah oo lagu qeexay heshiiska.

Qarnigii labaad ee ka horreeyay Masiixa, safarka laga bixi jiray Yahuudiya (oo ku taallay gobolka bari ee Badda Dhexe) loona aadi jiray Rooma (oo ku taalla bartamaha Talyaaniga) wuxuu ahaan lahaa hawl adag oo waqti badan qaadata, gaar ahaan marka la eego xaddidaadaha hababkii gaadiidka ee dunidii hore. Masaafada u dhexaysa Yahuudiya iyo Rooma waxay qiyaastii ahayd 1,500 ilaa 2,000 kiiloomitir (930 ilaa 1,240 mayl), iyadoo ku xiran jidka gaarka ah ee la maro. Socdaalka badda ayaa badanaa ka dheereyn jiray kana wax-ku-oolsanaan badnaan jiray socdaalka dhulka ee xilliyadii hore, hase yeeshee socdaalka badda wuxuu ku xirnaan jiray dabaylaha jira. Ku safarka markab laga raaco deked ku taal Yahuudiya loona aado deked ku taal Talyaaniga (sida Ostiya, dekedda Rooma) wuxuu qaadan karay dhowr toddobaad, iyadoo ay taasi ku xidhneyd arrimo ay ka mid yihiin xaaladaha dabaysha, qulqulka badda, iyo nooca markabka la adeegsanayo.

Socdaalka dhulka ee Yahuudiya laga aado Rooma wuxuu ahaan lahaa mid ka gaabis badan oo ka dhib badan. Socotadu waxay khasab ku ahaan lahayd inay maraan dhulal kala duwan, oo ay ku jiraan buuro, dooxooyin, iyo wabiyaal, isla markaana ay la tacaalaan caqabado sida tuugo jidgooyo ah iyo dhulal cadowtinimo leh. Waxaa lagu qiyaasaa in safarka lug ama gaari faras jiido uu qaadan karay dhowr bilood. Muddada safarka waxa kale oo saamayn ku yeelan lahaa arrimo ay ka mid yihiin xaaladda waddooyinka, helitaanka hoy iyo meelo lagu nasto, iyo baahida loo qabo in jidka lagu nasto laguna soo qaato sahay dheeraad ah.

Markii Yuhuudda Maccabee ay raadsadeen isbahaysi ay la yeeshaan Rooma, waxaa khasab ku ahaan lahayd inay safiirro u diraan Rooma. Marka safiirradaas ay maamulkii Rooma aqbalaan, waxaa jiri lahaa muddo gorgortan ah. Sida ay aragtida taariikhdu tilmaamayso, maadaama aan la hayn diiwaan sax ah, marka heshiis si rasmi ah loo ansixiyo, waxaa loo baahnaan lahaa in dib loogu celiyo Yahuudiya si loo xaqiijiyo, dabadeedna u badan tahay in mar kale dib loogu celiyo Rooma si loo xaqiijiyo aqbalaadda Yuhuudda. Waxay ku dhowdahay wax aan la rumaysan karin in geeddi-socodka samaynta isbahaysi wakhtigaas gudihisa lagu dhammaystiri lahaa hal sano, sidaas darteed fahamka ah in “isbahaysigu” u taagan yahay geeddi-socod socday laga bilaabo 161 BC ilaa

158 BC wuxuu la jaanqaadayaa xariiqyo kale oo wax sii sheegid ah kuwaas oo tilmaamaya taariikhda horseedayaa sharciga Axadda ee aayadda lix iyo tobnaad.

“Isbahaysi” ay dhammaan taariikhyahannadu isku raacsan yihiin in ay bilaabeen Yuhuuddii Makkabiyiinta ahayd, ayaa ka bilaabatay Yahuudiya sannadkii 161 BC. Ujeeddadu waxay ahayd in Yuhuuddu ay doonayeen taageero ka dhan ah Suuriyaanka oo ay la halgamayeen tan iyo markii kacdoonkoodu billowday sannadkii 167 BC. Kacdoonkaas waxaa huriyey dadaalladii Mattathias, oo ahaa wadaad Yuhuudi ah, iyo shantiisii wiil, gaar ahaan Judas Maccabee, si ay uga hortagaan siyaasadaha Hellenaynta ee uu ku soo rogay taliyihii Seleucid-ka ahaa Antiochus IV Epiphanes. Siyaasadahan waxaa ka mid ahaa isku-dayo lagu cabburinayo dhaqammada diimeed ee Yuhuudda laguna khasbayo qaadashada caadooyinka iyo caqiidooyinka Giriigga.

Dhicintii kicisay fallaagada waxay ahayd dhacdo ka dhacday tuulada Modein, halkaas oo Mattathias uu diiday inuu u hoggaansamo amar lagu bixinayey allabari loo qalo ilaah Giriig ah. “Modein” waxa laga soo dheegtay erayga Cibraaniga ah ee “modi’a,” oo macnihiisu yahay “in la iclaamiyo” ama “in la mudaharaado.” Mudaharaadkiisa dhexdiisa, Mattathias wuxuu dilay Yuhuudi riddoobay oo ku sigtay inuu allabariga bixiyo, isaga iyo wiilashiisuna waxay u carareen buuraha, iyagoo sidaan ku bilaabay olole dagaal dhuumaalaysi ah oo ka dhan ah ciidammadii Seleucid. Fallaagadii Maccabeanku waxay socotay dhowr sannadood, muddadaas oo Maccabeanku ay galeen dagaallo badan oo ka dhan ah Seleucidiyiinta iyo xulafadooda. In kasta oo ay aad uga tiro yaraayeen kana qalab liiteen, haddana Maccabeanku waxay gaadheen guulo waaweyn oo dhowr ah.

Boqortooyadii Seleucid waxay doonaysay inay diinta Giriigga ku qasabto Yuhuudda, Giriigyaduna waxay matalaan kuwa caalamiyeeynta wada ee maalmaha ugu dambeeya. Diintoodu waxay ka muuqataa fikirka woke-ism-ka ee hadda lagu khasbayo Maraykanka iyo dunida inteeda kale, iyada oo ay ku qasbayaan xoogagga caalamiyeeynta ee nidaamka bangiyada, warbaahinta waaweyn, xarumaha waxbarashada, iyo burburinta kala-duwanaanshaha qaran iyada oo loo marayo soo-galootiga sharci-darrada ah ee si khasab ah loo soo gelayo. Markii Antiochus Epiphanes uu diinta Giriigga ku khasbayay Yuhuudda, waxaa jiray Yuhuud la shaqaynaysay dadaalladiisa. Maccabees-ku waxay matalaan hal nooc oo Yuhuud riddoobay ah, kuwaas oo ka soo horjeeday diinta Giriigga, laakiin waxaa kaloo jiray nooc kale oo Yuhuud riddoobay ah oo taageerayay hawsha lagu dhaqan-gelinayay diinta Giriigga.

Aayadda lix iyo tobnaad waa sharciga Axadda ee dhowaan imanaya, iyo isbahaysiga saddex-geesoodka ah ee masduulaagga, bahalka, iyo nebiga beenta ah. Taariikhdaas waxaa ka horreeya aayadaha saddex iyo toban ilaa shan iyo toban, halkaas oo saddexda dagaal ee aayadda afartanaad ay ka dhacaan aayadda tobnaad (1989), aayadaha kow iyo tobnaad iyo laba iyo tobnaad (dagaalka Yukreeniyaan), iyo Dagaalkii Panium. Dagaalkii Panium wuxuu astaan u yahay dagaal uu bahalka dhulka ee laba-geesoodka ahi kaga adkaado falsafadaha diimeed iyo siyaasadeed ee caalamiyiinta.

Dagaalkaas dhexdiisa madaxweynihii ugu dambeeyey ee Maraykanka waa inuu la tacaalaa raadadkii ka dhashay guushii Putin iyo burburkii ka dambeeyey ee lagu matalay aayadaha kow iyo

toban iyo laba iyo toban. Wuxuu samayn doonaa isbahaysi uu la galo NATO, ama Qaramada Midoobay, si uu u xalliyo wixii ka dhashay burburkii Ruushka, taariikhda isbahaysigaas dhexdeedana wuxuu Qaramada Midoobay kula geli doonaa Dagaalkii Panium. Dagaalka saddexaad ee aayadda afartanaad wuxuu ahaan doonaa sidii dagaalkii kowaad ee aayadda afartanaad. Sida Midowgii Soofiyeeti ugu burburay awooddii dhaqaale iyo millatari ee Maraykanka, ayaa kuwa caalamiyeynta ee Qaramada Midoobay lagu khasbi doonaa inay ku celiyaan “perestroika,” oo ahayd qaybta ugu muhiimsan ee dadaalladii Gorbachev ee dib-u-habaynta Midowgii Soofiyeeti, inkastoo ay ugu dambayntii gacan ka geysteen kala-firdhidii nidaamkii Soofiyeeti iyo kala-diristii dambaysay ee Midowgii Soofiyeeti.

Dagaalkii saddexaad waxaa lagu tusaaleeyey dagaalkii kowaad, waxaana Trump, sida uu Reagan u matalayo, isagoo adeegsanaya cadaadis dhaqaale iyo mid ciidan, ku qasbi doonaa Qaramada Midoobay “perestroika,” taas oo macnaheedu yahay dib-u-habayn ama isbeddel. Dib-u-habayntaasi waxay Maraykanka ka dul taagi doontaa madaxa nidaamka tobanka boqor ee ah Qaramada Midoobay. Dagaalka dhexdiisa markaas baadarigu wuxuu isugu soo bandhigi doonaa taariikhda, isagoo ku andacoonaya inuu yahay difaacaha nidaamka uu Trump markaas qabsanayo.

Taariikhdaas gudaheeda isla, Trump wuxuu wajihi doonaa dagaal sokeeye oo gudaha ah oo lagu khasbi doono inuu wax ka qabto, sida Ibraahim Lincoln loogu khasbay inuu wax uga qabto. Dagaalka sokeeye wuxuu dhex mari doonaa laba garab oo riddoobay oo iska soo horjeeda oo ku jira Maraykanka. Qayb ka mid ah waxaa metela kuwa aqbalay diinta iyo falsafadda woke-ism, kuwaas oo ah caalamiyiinta horusocodka ah ee labada xisbi siyaasadeedba. Qaybta kale (MAGA-ism) waxay sheegataa inay yihiin Borotestaanno run ah, in kastoo ay lumin jireen magacaas sannadkii 1844.

Garabka Madaxweynaha waxaa matala fikirka MAGA-ism, waxaana lagu dhisay sheegashada qaldan ee ah in la ilaalinayo Protestantism-ka runta ah iyo Dastuurka. Sheegashada Woke-ism-na waa diinta Hooyo-Dhulka, New Age-ka, iyo rumaysnaanta ah in Dastuurka lagu dabaqo duruufaha jira ee caadooyinka bulshada, ee aan lagu dabaqin fikradaha duugoobay ee aabbayaashii aasaasay.

Mattathias (Trump) wuxuu soo afjari doonaa isku-dayada Dimuqraadiyiinta caalamiyeysan ee horusocodka ah ee ka jira Maraykanka, sida ay u matalayso kacdoonkii ka bilaabmay Modein sannadkii 167 BC. Trump dabadeed wuxuu ku celin doonaa taariikhdiisii 164 BC, markii Maccabees ay mar kale quduus ka dhigeen macbudka, sida lagu xuso dhowrista Hanukkah. Markaas, muddada ay matalayaan 161 BC ilaa 158 BC, Trump wuxuu bilaabi doonaa riixitaankii ugu dambeeyey ee lagu taagayo sawirka baabbanimada, kaas oo ah sawir tilmaamaya xiriir sharci-darro ah oo u dhexeeya awoodda diineed iyo awoodda siyaasadeed. Sannadkii 158 BC waxaa la hirgelin doonaa isbahaysiga iyadoo la dhaqangelinayo sharci-ga Axadda ee dhowaan iman doona ee aayadda lix iyo tobnaad.

Daanyeel kow iyo toban marka hore wuxuu aqoonsanayaa sida Rooma siyaasiyan ula wareegto talada, dabadeedna Daanyeel wuxuu ku celiyaa isla taariikhdaas oo sii ballaadhiya isagoo ku daraya sadar aqoonsanaya sida Rooma ula macaamilayso dadka Ilaah isla taariikhdaas gudaheeda. Laga bilaabo aayadda lix iyo tobnaad ilaa aayadda sagaal iyo tobnaad waxaa lagu muujiyey

saddexdii caqabadood ee hor taagnaa Rooma jaahilka ah si ay gacanta ugu dhigto dunida. Aayadda lix iyo tobnaad, Suuriya waxaa qabsaday Rooma jaahilka ah sannadkii 65 BC, dabadeedna Yahuudiya waxaa qabsaday Bombooy sannadkii 63 BC. Aayadda lix iyo tobnaad waxay tilmaamaysaa wakhtigii Rooma ay ku istaagi lahayd dhulka ammaanta leh, iyadoo sidaas samaynaysana waxay tusaale u tahay sharciga Axadda ee aayadda kow iyo afartan ee isla cutubkaas.

Waxaa muhiim ah in la xuso in taariikhda qabsashadu ay dhacday 63 BC [oo u dhiganta 1863], iyadoo lagu jiro dagaal sokeeye oo ka socday gudaha Yerusaaalem. Uriah Smith wuxuu yiri, “Markii Pompey ka soo noqday duullaankiisii ka dhanka ahaa Mithridates, boqorkii Pontus, laba tartame, Hyrcanus iyo Aristobulus, ayaa ku halgamayay taajkii Yahuudiya.”

Magacyada “Hyrcanus” iyo “Aristobulus” labaduba waxay ka soo jeedaan af Giriigga, waxayna leeyihiin muhiimad taariikheed, gaar ahaan marka la eego taariikhda Yuhuudda intii lagu jiray xilligii Hellenistic-ka iyo boqortooyadii Hasmonean. “Hyrcanus” waxa uu ka soo farcamay erayga Giriigga ah “Hurkanos,” kaas oo u badan tahay in uu asalkiisu ka yimid erayga “hurkan,” oo af Faarisi ku ah “yeey.” Hyrcanus wuxuu ahaa magac ay qaateen dhowr ka mid ah taliyayaashii Hasmonean. “Aristobulus” macnihiisu waa “lataliyaha ugu wanaagsan” ama “la-taliyaha ugu fiican.” Aristobulus isna wuxuu ahaa magac ay qaateen dhowr ka mid ah taliyayaashii Hasmonean. Labada magac ee “Hyrcanus” iyo “Aristobulus”ba waa magacyo lala xiriiriyo shakhsiyaad muhiim ah oo ku jira taariikhda Yuhuudda intii lagu jiray xilligii Hasmonean. Waxay ahaayeen taliyayaal doorar muhiim ah ka qaatay maamulka iyo ballaarinta Boqortooyada Hasmonean ee Yahuudiya. Farcankii nebiyaysan iyo wakiilladii boqortooyada Hasmonean wakhtigii Masiixa waxay ahaayeen Farrisiiinta.

Markii Pompey qabsaday Yerusaaalem, laba xisbi siyaasadeedba waxay asal ahaan dib ugu noqonayeen waqtigii kacdoonka uu matalayay Modein sannadkii 167 BC. Markii Pompey lagu dhex jiiday kacdoonka, wuxuu go’aansaday inuu qabsado Yerusaaalem, xisbiga siyaasadeed ee Aristobulusna wuxuu go’aansaday inuu ka hor yimaado; hase yeeshee xisbiga Hyrcanus wuxuu go’aansaday inuu albaabbada u furo Pompey. Dabadeed Pompey wuxuu qaaday weerarkiisii Yerusaaalem, saddex bilood ka dibna Yerusaaalem weligeed waxay hoos gashay xukunka Rooma.

Aayadda sagaal iyo tobnaad Masar, oo ahayd caqabaddii saddexaad oo ugu dambaysay, waxaa qabsaday Rooma. Dabadeed aayadda labaatanaad waxaa lagu tilmaamay dhalashadii Masiixa iyadoo Daanyeel bilaabay inuu muujiyo sida Rooma ula macaamili doonto dadka Ilaah taariikhdaas. Aayadaha kow iyo labaatanaad iyo laba iyo labaatanaad Masiixa waa la iskutallaabay. Aayadda saddex iyo labaatanaad, axdigii bilaabmay 161 BC ilaa 158 BC, ayaa si toos ah loo aqoonsaday kaddib aayadaha sharraxaya iskutallaabta, halkaas oo Yuhuuddii riddowday ay ku dhawaaqeen inay “boqor kale lahayn, Qaysar mooyaane.” Khadka Yuhuuddii riddowday, oo ay Maccabiyyiintu metelayeen, kuwaas oo ka horyimid soo gelitaankii falsafadda diineed ee Giriigga, isla markaana sidaas ku sameeyey xidhiidh aan quduus ahayn oo ay la yeesheen Rooma, ayaa daba socda aayadda tilmaamaysa taariikhda iskutallaabta, halkaas oo midhihii xidhiidhkooda aan quduuska ahayn si buuxda loogu muujiyey.

Shekhinah mar dambe uguma soo noqon macbudkii la dhisay toddobaatankii sannadood ee maxaabiisnimada ka dib. Markhaatigii nebiyadeed ee ugu dambeeyey, ee uu ku dhawaaqay Malaakii, waxaa la bixiyey qiyaastii bartamihii qarnigii shanaad ee BC. Boqollaal sannadood ma jirin joogitaan muuqda oo Ilaah ah, mana jirin wax markhaati nebiyadeed ah ka hor intii Makkabiyiintu ka hor istaagin saamayntii Giriigga ee caalamiyeysan. Bilowgii kacdoonkooda, waxay sameeyeen isla fallaagadii ay labadaba isku dayeen Butlos iyo Boqor Cusiyaah, markii ay labada boqorba doonayeen inay gutaan doorka wadaadnimo oo ay qurbaanno ku bixiyaan macbudka.

Yoonataan Afuus (oo sidoo kale loo yaqaan Yoonataan Makkabi), wuxuu ka mid ahaa wiilashii Mattatiyaas, kaas oo bilaabay Kacdoonkii Makkabiyiinta, wuxuuna door weyn ka qaatay hoggaaminta kacdoonkii Yuhuudda ee ka dhanka ahaa Boqortooyadii Selewkiyiinta. Ka dib dhimashadii walaalkiis Yuudas Makkabi ee dagaalka, Yoonataan wuxuu la wareegay hoggaanka ciidammadii Makkabiyiinta. Ka sokow hoggaamintii milatari iyo siyaasadeed, Yoonataan wuxuu kaloo qabtay xilka wadaadka sare, isaga oo u adeegaya sidii hoggaamiyaha ruuxiga ah ee dadka Yuhuudda ah. Doorka laba-geesoodka ah ee Yoonataan, isagoo ah hoggaamiye iyo sidoo kale wadaad sare, wuxuu calaamad u noqday horumar weyn oo taariikhda Yuhuudda ah, maadaama ay ku mideysay awooddii siyaasadeed iyo tii diineedba qoyska Xasmoneeyiin. Hoggaamintiisu waxay gacan ka geysatay xoojinta madaxbannaanida Yuhuudda iyo aasaasidda xukunka Xasmoneeyiin ee Yahuudiya.

Dembigii uu Ptolemy isku dayay guushii Raphia ka dib ayaa la fuliyey bilowgii kacdoonkii Maccabees. Waxay ahayd isla dembigii ay wadaaddadu ka hor istaageen wakhtigii Boqor Uzziah, hase yeeshee difaacii ay Maccabees ku andacodeen ee adeegyada macbudka Ilaah wuxuu ahaa muujin marin-habaabsan oo fallaagonimo leh oo ka dhalatay isku-darka kaniisadda iyo dawladda, sidaas darteedna wuxuu tusaale u yahay fallaagada Protestantism-ka riddadaobay ee hadda isu abaabulaya taageerada Trump si looga hortago faragelinta woke-ism-ka caalamiga ah ee Biden.

Kitaabku wuxuu barayaa in aad iyaga midhahooda ku garan doontaan, Farrisiintiina wakhtigii Masiixa waxay ahaayeen hadhaagii ugu dambeeyey ee boqortooyadii Hasmonean ee ka bilaabatay Mattathias. Mattathias, iyo kacdoonkii uu bilaabay, waxay dhaleen midhihii Farrisiinimada, sida ay u sameeyaan Protestanka ridowday ee taageeraya fikradda “Make America Great Again”. Ameerika way weynayd markii Dastuurka loo fahmay inuu kaniisadda iyo dawladda kala soocan ka hayo midba midka kale, laakiin marka mucjisada been-abuurka ah ee uu matalo guusha lagu xuso iidda Hanukkah ay timaaddo, dhaqdhaqaaqa sharciyeynta Axadda wuxuu si cad ugu soo bixi doonaa iftiinka.

Waxaan daraasaddan ku sii wadi doonnaa maqaalka xiga.

“Ilaa hadda kuwii soo bandhigi jiray runta farriinta malaa’igta saddexaad marar badan waxaa loo arkayay digniin-buuxiye keliya. Saadaashoodii ahayd in dulqaad-la’aanta diineed ay talada la wareegi doonto Maraykanka, in kaniisaddu iyo dawladdu midoobi doonaan si ay u silciyaan kuwa xajiya amarrada Ilaah, waxaa lagu tilmaamay kuwo aan sal lahayn oo wax-ma-garadnimo ah. Si kalsooni leh ayaa loo caddeeyey in dalkani uusan marnaba noqon

karin wax ka duwan waxa uu ahaa—ilaaliyaha xorriyadda diinta. Laakiin markii arrinta ku khasbidda xuska Axadda si weyn loo kiciyo, dhacdadii muddada dheer la shaki qabay oo la rumaysan waayay waxaa la arkayaa inay soo dhowaanayso, farriinta saddexaadna waxay soo saari doontaa saamayn aanay hore u yeelan karin.”

“Qarni kasta Ilaah wuxuu soo diray addoommadiisa si ay dembiga u canaantaan, dunida iyo kiniisaddaba. Laakiin dadku waxay doonayaan in waxyaalo jilicsan loogu hadlo, runta daahirka ah ee aan la qurxinina lama aqbal. Dibuhabayn-badayaal badan, markii ay hawshooda bilaabayeen, waxay go’aansadeen inay taxaddar weyn muujiyaan markay weerarayaan dembiyada kiniisadda iyo qaranka. Waxay rajaynayeen inay, iyagoo tusaale ka dhigaya nolol Masiixi ah oo daahir ah, dadka dib ugu hoggaamiyaan caqiidooyinka Kitaabka Quduuska ah. Laakiin Ruuxa Ilaah baa ku soo degay iyaga siduu ugu yimid Eliyaah oo kale, isaga oo ku dhaqaajinaya inuu canaanto dembiyada boqor shar leh iyo dad riddaysan; mana ay ka joogsan karin inay ku wacdiyaan hadallada cad ee Kitaabka Quduuska ah—caqiidooyin ay ka caga-jiidayeen inay soo bandhigaan. Waxaa lagu qasbay inay si qiiri leh ugu dhawaaqaan runta iyo khatarta nafaha ku soo fool lahayd. Erayadii Rabbigu siiyey way ku hadleen, iyagoo aan ka cabsanayn cawaaqibka, dadkiina waxaa lagu khasbay inay digniinta maqlaan.”

“Sidaas ayaa farriinta malaa’igta saddexaad loo dhawaaqi doonaa. Markii la gaaro xilligii lagu bixin lahaa awoodda ugu weyn, Rabbigu wuxuu ku shaqayn doonaa qalab hooseeya, isagoo hoggaaminaya maskaxda kuwa naftooda u hibeeya adeeggiisa. Shaqaaluhu waxay u qalmi doonaan in ka badan subkidda Ruuxiisa halkii ay ka ahaan lahaayeen tababarka hay’adaha suugaanta. Rag iimaan iyo salaad leh ayaa lagu khasbi doonaa inay baxaan iyagoo qiiri quduus ah leh, kuna dhawaaqaya erayada Ilaah iyaga siiyo. Dembiyada Baabuloon waa la soo bandhigi doonaa. Natiijooyinka laga cabsado ee ka dhasha ku khasbidda dhawrida xeerarka kaniisadda iyadoo la adeegsanayo awood madani ah, soo gelitaanka ruuxiyadnimada, horumarka qarsoon balse degdegga ah ee awoodda baadariga—dhammaantood waa la qaawin doonaa. Digniinanahan culus ayaa dadka kicin doona. Kumanyaal badan ayaa dhegaysan doona, kuwaas oo aan weligood maqal erayo sidan oo kale ah. Iyagoo yaabban ayay maqlaan maragga sheegaya in Baabuloon tahay kaniisadda dhacday sababta oo ah qaladaadkeeda iyo dembiyadeeda, iyo sababta oo ah diidmadeeda runta xagga samada looga soo diray. Markay dadku u tagaan macallimiintoodii hore iyagoo si xiiso leh u weydiinaya, Waxyaalahanu ma sidaas baa? wadaaddadu waxay soo bandhigaan sheekooyin aan run ahayn, waxayna sii sheegaan waxyaalo jilicsan, si ay u dejiyaan cabsidooda oo ay u aamusiyaan damiirka soo toosay. Laakiin maadaama qaar badan diidaan inay ku qancaan kelitaliska dadka oo keliya, oo ay dalbadaan ‘Sidaas ayaa Rabbigu leeyahay’ oo cad, adeegga caanka ahi, sida Farrisiintii hore, iyagoo cadho ka buuxdo maadaama amar-koodii la su’aalay, waxay farriinta ku cambaarayn doonaan inay Shaydaan ka timid, waxayna kicin doonaan dadkii dembiga jeclaa inay caayaan oo silciyaan kuwa ku dhawaaqa.”

“Sida muranku ugu fido meelo cusub oo maskaxda dadka loogu yeedho sharciga Ilaah ee la dulmay, Shaydaanku wuu kacaa. Awoodda la socota farriinta waxay kaliya waalin doontaa kuwa ka soo horjeeda. Wadaaddadu waxay soo saari doonaan dadaallo ku dhow kuwo ka sarreeya awoodda aadanaha si ay iftiinka uga qariyaan adhigooda, si uusan ugu ifin. Si kasta oo ay awood u leeyihiin ayay ugu dadaali doonaan inay cabburiyaan ka-doodista su’aalahan

muhiimka ah. Kaniisaddu waxay u yeedhataa cududda xooggan ee awoodda madaniga ah, hawshan dhexdeedana, Katooligta iyo Protestanka ayaa midooba. Marka dhaqdhaqaaqa hirgelinta Axadda uu sii noqdo mid geesinimo badan oo go'aan leh, sharciga ayaa loo adeegsan doonaa kuwa xajiya amarrada. Waxaa loogu hanjabi doonaa ganaaxyo iyo xabsi, qaarna waxaa loo bandhigi doonaa xilal saameyn leh, iyo abaalmarinno kale iyo faa'iidooyin, si loogu qanciyo inay ka tanaasulaan rumaysadkooda. Laakiin jawaabtooda adkaysiga leh waxay noqon doontaa: 'Ereyga Ilaah nooga muuji qaladkayaga'—waa isla codsigii uu Luther ku sameeyey duruufo la mid ah. Kuwa maxkamadaha la horgeeyo waxay si xooggan u difaacaan runta, qaar ka mid ah kuwa maqlaana waxaa loo hoggaamiyaa inay go'aan ka gaadhaan inay dhawraan amarrada Ilaah oo dhan. Sidaas ayaa iftiin loo hor keeni doonaa kumannaan aan si kale waxba uga ogaan lahayn runahan." The Great Controversy, 605, 606.